

Centrum för folkhälsa

Förskolegårdar i Bredäng – hur kan utemiljön stimulera till fysisk aktivitet?

Maria Wikland

Bredängs förskolegårdar

I juni 2008 genomfördes en granskning av Bredängs 10 kommunala förskolegårdar för att bedöma om dessa stimulerar till fysisk aktivitet bland barnen. Genomgången utfördes av Maria Wikland och Mårten Åhström från Centrum för folkhälsa vid Stockholms läns landsting och genomfördes i samråd med Bredängsteamet i Skärholmens stadsdels förskoleverksamhet. Kriterier för bedömningen kommer från forskning om förutsättningar för förskolebarns fysiska aktivitet av bland andra Cecilia Boldemann vid Centrum för folkhälsa och Fredrika Mårtensson vid Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp. Granskningen dokumenterades med anteckningar och fotografier som jämfördes med situationsplaner. Rapporten innehåller denna dokumentation samt förslag till förbättringar av gårdarna för att öka rörelseaktiviteten bland förskolebarnen.

Sammanfattning av kriterierna (se Bilaga 1):

- Tillräckligt stor totalyta ger mer fysisk aktivitet.
- Tillräckligt med springutrymme, där inget hindrar, fart inspirerar till rörelse.
- Kuperad mark skapar mer rörelselekar.
- För mycket solexponering uttryckt i andel fri himmelsvy leder till mindre rörelse.
- Kontroll av att favoriserade lekställen är integrerade med natur som träd och buskar.
- Passager bakom hus, kullar, buskar och annat uppmuntrar till att springa.
- Tillräcklig säkerhet ger barnen större frihet, vilket gynnar aktivitet.

Sammanfattande slutsatser

Flera av gårdarna kan enkelt förbättras genom att stängsel flyttas ut till befintlig tomtgräns. Plantering av snabbväxande buskar kan förbättra flera alltför oskyddat solexponerade ytor. Mer omfattande ändringar handlar om att stycka av mer tomtmark till förskolorna för att kunna uppfylla fler av kriterierna för en bra förskolegård.

Förskolegårdarna i Bredäng kan delas upp i några huvudgrupper:

Utmärkta gårdar

- Förskola F

I huvudsak bra gårdar, som kan förbättras med vissa åtgärder

- Förskola A, C

Gårdar som behöver förbättring

- Förskola B, H

Gårdar som behöver större förbättringar

- Förskola D, G, K, I

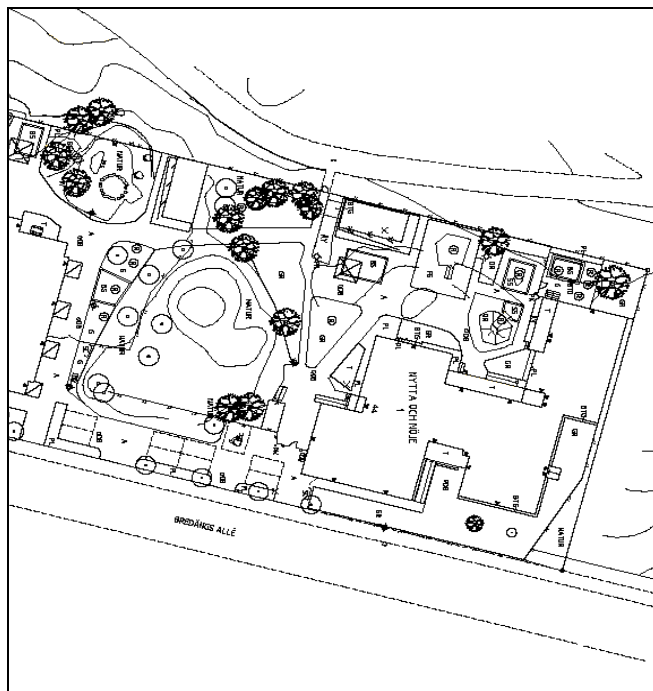
Dåliga gårdar, som inte lämpar sig för verksamheten

- Förskola E

Förskola A

(54 barn)

En stor gård med en härlig kulle (ca 3 m hög) med berg i dagen och med skuggande tallar på. Vinbärsbuskar invid en vägg.

Norr är rakt till höger på ritningen

Yta	Rätt stor
Springutrymme	Ganska bra Avstängslad hörna där de små barnen kan hålla till i lugn miljö
Kupering	Bra, stor bergsknalle liten jordhög med rutschbana
Fri himmelsvy	Planmarken (gräs med asfaltgångar) är mestadels oskyddad mot sol. Sandlådan delvis skyddad med separat tak Delar av gården (bl. a berget) bra skuggade
Favoriserade lekställen	Berget – helt naturintegrerat Byggd koja av grenar och presenning vid berget Solexponerad lekskulptur placerad på mjuka plattor Labyrintspel i skulpturen
Passager	Spännande delvis dold passage bakom berget.
Säkerhet	Trafikerad gata bredvid mot öster

Förslag

- Införliva gräsmattan på framsidan/mot norr som nu är avstängt för barnen med stängsel och grindar och odla där snabbväxande buskar för mer skugga.
- Sätt upp ett stängsel bakom byggnaden någon meter utanför den västra husväggen och skapa där en passage som skulle inspirera till mer spring.

Båda dessa delar ingår enligt ritning i förskolans mark, varför ingen ändring av avstyckning behöver ske.

Berget är helt integrerat med gården

Framsidas avstängslade del skulle med fördel kunna upplåtas för barnen.

Berget med skuggande träd är det favoriserade lekstället

Huvudbyggnadens baksida utgör en del av avgränsningen av gården, trots att själva tomten ligger någon meter utanför huset. Där skulle kunna skapas ytterligare ett utrymme för barnen om man satte upp ett stängsel i tomtgränsen. Om dessutom framsidas hindrande stängsel tas bort skulle en passage skapas runt huset som uppmuntrar till att springa mer.

Det plana området är till stor del oskyddat för sol

Förskola B

(64 barn)

Norr är åt höger på bilden

Uppstyckad gård, där olika delarna har olika karaktär. solexponerad plan gård i norr. Naturmiljö med träd i väster. Många hindrande stängsel i västra sluttningen. Härliga planteringar i söder. Trädäck på nordvästra sidan.

Yta	Ganska liten
Springutrymme	Dåligt framför allt pga flera hindrande stängsel
Kupering	Hela skolan ligger i en svag slänt, men stängsel hindrar fria rörelselekar
Fri himmelsvy	Delar av norra sidan saknar skuggande träd Sydvästra hörnet är bra skuggat med träd, buskar och stenar Sandlådan i norr har ett delvis täckande tak
Favoriserade lekställen	Sydvästra hörnet som är helt naturintegrerat Bakom buskarna i söder
Passager	Bakom södra gränsens buskar finns den enda passagen
Säkerhet	Trafikerad gata bredvid på östra sidan

Förslag:

- Utvidga gården mot öster där en outnyttjad slänt finns med ett stängsel nära vägens trottoar. Enligt ritning ingår slänten i tomten. Där skulle då kunna skapas en passage för att springa runt huset om dessutom en del stängsel flyttades på norra sidan.
- Byt ut en del av stängslen till väster mot naturstängsel som stimulerar klättring.
- Utvidga skolans tomt mot söder och framför allt mot sydväst, där dungen fortsätter med spännande möjliga lekställen. Då skulle stängslet kunna flyttas ut – det finns kommunal mark fram till gångvägen.

Skuggande träd vid naturintegrerad sandlåda i nordväst

Sydvästra hörnet med naturmark och träd är favoriserat av barnen

Södra sidan är starkt solexponerad, men har en fin liten odling

På östra sidan finns en outnyttjad slänt, som ingår i tomten. Ett stängsel skulle kunna sättas vid gatan

Om denna dunge i sydväst införlivades med gården skulle gården få ett kvalitetslyft.

Förskola C

(34 barn)

Norr är åt höger i bilden

Stor öppen gård i sydvästsluttning med stora skuggande träd. Nederdelen med sandlådor och lekskulpturer mer solexponerad.

Yta

Stor

Springutrymme

Bra med gångar

Kupering

Hela förskolan ligger i en sluttning

Fri himmelsvy

Stora uppvuxna träd mitt i sluttningen och nedre nordvästra hörnet
Sandlådorna oskyddade mot sol

Favoriserade lekställen

I sluttningen nedanför ett lusthus under träden
I nordvästra nedre hörnet under några träd (ofta hänger där en gunga i trädet)
Solexponerad sandlåda i sydväst
Asfaltgång i väster i sluttningen för cykelfart

Passager

Asfaltgång ner runt bergsknallen mitt i sluttningen

Säkerhet

Trafikerad gata i väster liten parkeringstrafik i söder
Glaskross från nedkastade flaskor på baksidan.
Kullen bakom förskolan är populär bland ungdomar under helgerna

Förslag:

- Ta bort de stängsel vid husets båda bakre östra hörn, som hindrar passage runt bakom huset. (kräver dock att personal avdelas för uppsikt och att man städar bort glas – antagligen regelbundet).
- Använd hela tomten med stängsel runt om och därigenom få hela kullen bakom huset med i förskolans gård.

Gårdens centrala del är en härlig trädbevuxen sluttning

Passagen bakom huset skulle kunna göras tillgänglig för barnen och därmed ge dem spännande möjlighet att springa runt

Sandlådan, med lekskulpturen helt oskyddat solexponerad

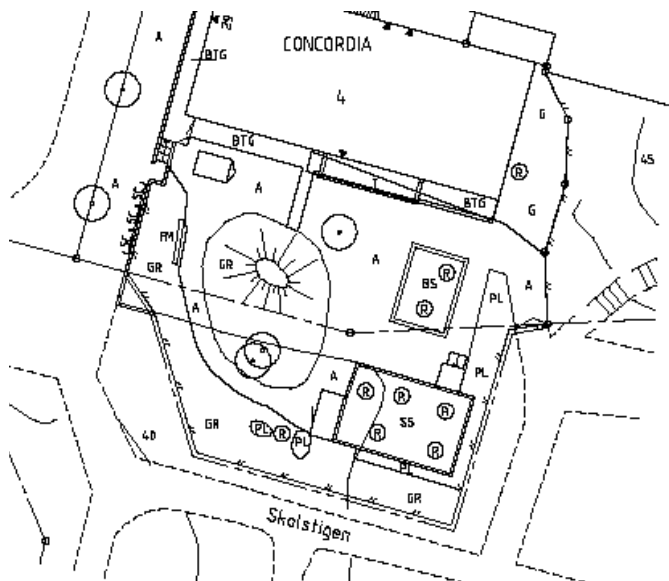

Sluttningen inbjuder till aktiva lekar

Förskola D (nedre, södra delen)

(Totalt 59 barn på övre + nedre)

Liten gård med viss potential. Liten kulle med stort skuggande träd.

Yta

Liten

Springutrymme

Bakom och runt jordhögen

Kupering

En större delvis gräsbevuxen jordhög ca 1,5 m hög

Fri himmelsvy

Sandlådorna helt oskyddade mot sol

Favoriserade lekställen

Kullen
Bakom småförråden

Passager

Runt, bakom jordkullen

Säkerhet

Mycket utsatta för intrång under kvällar och helger
p g a närheten till centrum
Lågt staket runt om ingen trafik nära

Förslag:

- Utöka skolans tomt med kommunal mark. Inkorporera framför allt delar av sluttningen i nordöstra hörnet. Där finns redan ett stängsel en bit upp i slänten.
- Flytta ut stängslet/skolans gräns till gångvägen. Det skulle ge några fler träd i sydväst, men framför allt mer yta.

Delar av gården är starkt solexponerade

Nordvästra hörnet är nu en helt död yta

*Den skuggiga kullen är gårdens
härligaste tillgång*

*Delar av sluttningen skulle kunna
införlivas med gården*

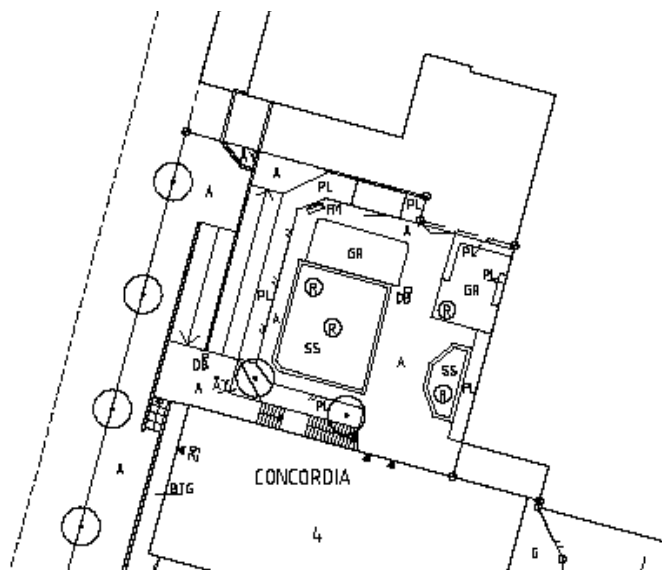
*Passager och egna lekhörnor finns bakom
lektugorna*

*Hela hörnet med träd skulle kunna
införlivas med gården*

Förskola D (övre norra gården)

(Totalt 59 barn på övre + nedre)

Den övre gården är liten och består av en helt plan yta med mest asfalt och två sandlådor med lekskulpturer. Gården är helt oskyddad solexponerad. Gården utgör ett tak på en utskjutande del av den närliggande byggnaden och avgränsas av en entrégångsväg och husväggen till detta hus. En avdelning med små och stora barn vistas på gården.

Yta	Mycket liten
Springutrymme	Nästan inget alls
Kupering	Ingen kupering
Fri himmelsvy	Hela ytan helt oskyddade mot sol. Några taniga små träd i hörnen, buskar längs kanten utanför gårdens eget staket
Favoriserade lekställen	Hela ytan används av barnen
Passager	Inga
Säkerhet	Mycket utsatta för intrång under kvällar och helger pga närheten till centrum. Lågt staket runt om, ingen trafik nära.

Förslag:

- Begränsa inga barn till att bara ha denna gård. Använd den endast som komplement till den nedre gården.
- Flytta ut stängslet utanför kransen av buskar runt om gården för att skapa lekutrymme runt buskarna.

En mycket liten och solexponerad gård

Sydöstra hörnet är ren helt död yta

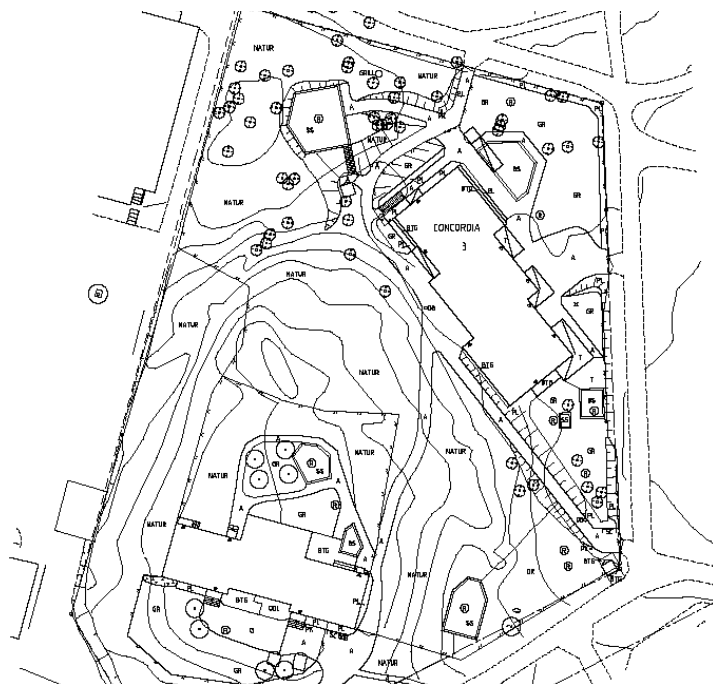
Naturinslagen är få och gården är helt plan

Om staketet flyttades utanför buskarna skulle det gå att leka bakom dem

Förskola F

(60 barn)

Härlig stor gård i natursluttning uppåt på baksidan mot sydväst och ner i skogssänka i väster. Avgränsad i söder mot specialskola med lekplats, som kan användas under tider de barnen inte är där. Solexponerad framsida i norr med sandlådor.

Yta

Stor

Springutrymme

På planmarken i nordost för de mindre
Upp i sluttningen i sydväst och i sänkan i väster
Runt huset och gården på asfaltgångar

Kupering

Sluttning med ca 10 m höjdskillnad på 10 m

Fri himmelsvy

Sluttningen och sänkan skogbevuxna
Nordsidans asfaltytor och sandlådor till största delen
oskyddade mot sol.
Ett förråd har tak som sträcker sig ut över en av
sandlådorna

Favoriserade lekställen

Skogssluttningen och sänkan

Passager

Runt huset

Säkerhet

Ingen trafik nära

Förslag:

Inget. Föredömlig gård

Fina passager att springa eller cykla runt på bakom huset

Rep mellan några skuggande träd ger nya möjligheter

Natursluttning som den här ger mängder av lekmöjligheter

Framsidas plana yta med sandlådor är mycket solexponerad

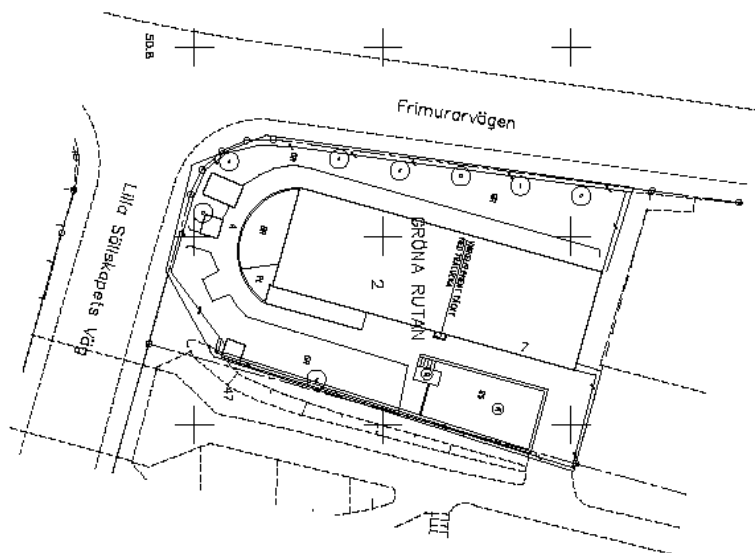

Skuggad lummig gång för spring och cykel

Förskola G

(30 barn)

Norr är åt höger

Mycket liten i huvudsak plan gård med trafikerade gator på flera sidor.

Yta

Liten

Springutrymme

Längre gräsyta på västra sidan

Kupering

Praktiskt taget ingen. Utom vid entrétrapporna och bredvid där rutschbanan har placerats

Fri himmelsvy

Halvhöga träd runt om gav delvis solskydd

Favoriserade lekställen

Buske i nordöstra hörnet och bakom småförråden i söder

Passager

Inga

Säkerhet

Trafikerad väg nära på två sidor.

Förslag:

- Flytta ut gårdens stängsel till tomtytans gräns i norrut mot parkeringsplatsen. Då skulle ett nytt stängsel sättas upp 2-3 meter bortom huset. Då skulle en passage runt huset kunna skapas. Dessutom är ytan sluttande uppåt, vilket ger lekmöjligheter.

Östra sidan har stora skuggande träd

Det är fint när man kan skapa en egen skyddad lekhörna

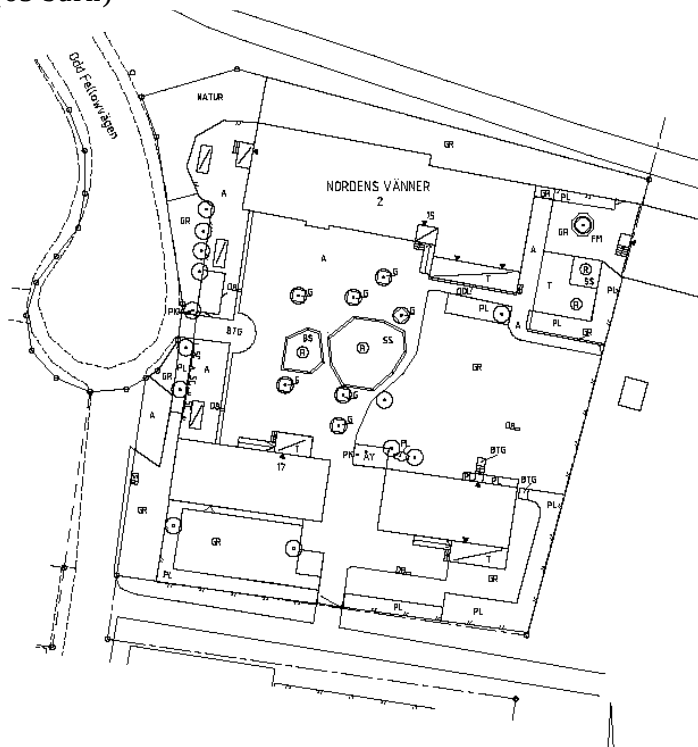
Västra sidan är kal och tråkig, men där går att springa

Mot norr skulle slänten kunna införlivas med gården och skapa en spännande passage runt huset

Förskola H

(65 barn)

Många stora skuggande träd, Öppna ytor. Många buskar. Plan gård utan kupering.

Yta

Ganska stor

Springutrymme

Ganska stor plan med grus och gräs

Kupering

Ingen

Fri himmelsvy

Till större delen väl skuggat av stora träd

Favoriserade lekställen

Hela ytan, grus asfalt, trädäck

Passager

Runt ett av tre hus

Säkerhet

Ingen trafik nära

Förslag:

- Nyttja hela tomtmarken genom att flytta ut stängslet till tomtgränsen närmare gångvägen mot norr. Det skulle bl.a. införliva en stor hasseldunge i gården och skapa en passage runt den norra byggnaden.
- Kanske kan en del av barnvagnsskjulen tas bort.
- Om tomten mot öster utökades kunde man flytta ut stängslet och inkorporera mindre bergsknalle med träd.

Stora lummiga träd skuggar

Gummidäck är bra enkla lekredskap

Omväxlande passager

Trädäck ger nya lekmöjligheter

Hasseldungen ligger också på förskolans tomt och med ett flyttat stängsel skulle den inspirera till lekar

Denna lilla kulle ligger på parkmarken öster om förskolan och om den införlivades skulle gården bli mer kuperad

Förskola I

(31 barn)

(Situationsplan saknas)

Liten helt plan gård intill bostadshus. Ganska solexponerad.

Yta	Liten
Springutrymme	Små
Kupering	Ingen
Fri himmelsvy	Det mesta helt oskyddat mot sol. Trädgräns mot ängen skuggar en del
Favoriserade lekställen	Buskdunge i norra hörnet med repstege
Passager	Inga
Säkerhet	Ingen trafik nära

Förslag:

- Flytta stängslet utanför buskarna/träden. En stor äng ligger utanför.

En liten gård

Det skuggiga lite avskilda hörnet med repstegen är det favoriserade lekstället

Delvis mycket solexponerad gård, men träd i kanten skuggar en del

Om träden och buskarna i gränsen mot parkängen införlivades skulle passager skapas

Förskola K

(64 barn)

(Situationsplan saknas)

Stor, men outvecklad gård. Belägen överst på flack sluttning utan avgränsning till parkmarken runt omkring vilket skapar en exponerad känsla. Betongkänsla. Delvis hårt solexponerad asfalt och grusplan. Dålig sand på planen enligt personalen. Skräpigt sydostligt hörn. Finaste delarna i väster.

Yta	Stor
Springutrymme	Stor plan yta och sluttning
Kupering	Förskolan ligger i en svag sluttning Starkare sluttning upp bredvid/bakom byggnaden mot norr
Fri himmelsvy	Vissa partier helt oskyddade mot sol
Favoriserade lekställen	I slänten mot norr och öster, med en buskklädd starkare sluttning
Passager	Inga
Säkerhet	Liten parkeringstrafik nära

Förslag:

- Plantera träd och buskar i tomtgränsen för att skapa mer sluten känsla.
- Plantera snabbväxande buskar i östra delen för att skapa skuggade passager.
- Klä in trapporna med trä.
- Byt ut betongsteg mot träsyllar.
- Bygg ett tak över entre-altanen.
- Plantera snabbväxande buskar i östra delen för att skapa skuggade passager.

Öppen för insyn från parken runt i kring

Sand och stenar kan göras spännande

Delvis solexponerat plant parti

Det favoriserade lekstället är sluttningen i nordväster

Också trappor kan också användas för att lära sig något. Bättre med steg i trä för den som lätt ramslar.

Det sydöstra hörnet skulle behöva gräs och buskar. Idag är det mest skräpigt

Bilaga 1

Förskolans utemiljöer

enligt C Boldemann, CFF, 2008 samt F Mårtensson, SLU 2004

Kriterier för en god utemiljö	Förslag till åtgärd
Yta helst över 6000 kvadratmeter.	Annektering av angränsande naturmark.
Springutrymme, dvs barnen måste få en chans "att få upp farten".	Ta bort höga stängsel som segmenterar gården. Segmentering kan ske med stängsel av naturmaterial som är tillräckligt höga så att de inte kan forceras av barn i 1-2-årsåldern, och tillräckligt låga för att 3-5-åringar kan forcera dem, såsom att hoppa över och som ej stoppar lekandet (barnen kan fortsätta prata och lasta saker över till varandra)
Mellan hälften och två tredjedelar av ytan ska vara kuperad och bevuxen.	Okuperad mark kan åtgärdas t ex med liggande trädstammar, stora jordhögar (t ex schaktmassor), plantering av buskar och fritt växande sly. Stora föremål (t ex utrangerade traktordäck) kan med fördel belamra miljön, det i vuxna ögon estetiskt mindre tilltalande intrycket får inte störa, för barnen är det fina lekmiljöer.
Den fria himmelsvyn skall vara mindre än 50% under förutsättning att det är <i>vegetation</i> som kuperar himmelsvyn, sett från lekinstallationer och favoriserade lekställen.	Lekinstallationer skall vara placerade så att de ligger i trädskugga mellan elva och tre på dagen.
Favoriserade lekställen ska vara integrerade med natur (träd, buskar, stenar)	Lekställen som är väl integrerade med naturen behöver inte åtgärdas, under lek har barnen oftast en fri himmelsvy under 50%. Ett exempel är repgunga i tallegren.
Passager som ger möjlighet att springa runt och emellan t.ex. husväggar och staket, och som knyter ihop olika lekmiljöer, dvs ett slags "konnektivitet" (mycket viktigt då mark inte kan annekteras).	Anlägga stigar av typen skogsstig. Dra staket en halvmeter bort från husvägg istället för att staketet ansluter till husvägg.
Utemiljöerna skall vara säkra för trafik och kriminalitet.	Höga gunnebostängsel ("viltstängsel") kring hela området som är barnens.